

İBRÂHİM İBN-İ EDHEM HZ. (2)*

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytânir-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kemâ yenbağî li- celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn... Tâci ruûsinâ ve tabîbi kulûbinâ ve üsvetine'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahibihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Burada, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî isimli meşhur alim ve sûfî, ve *Tabakâtü's-Süfiyye* isimli eserle beraber daha nice kıymetli eserler yazmış olan bir müellifin, tasavvufla ilgili, büyüklerin hayatlarını anlatan kitabını okuyorduk. İsmi *Tabakâtü's-Süfiyye*; yâni sûfîlerin asır asır, ömür ömür, tabaka tabaka hayatlarını anlatmış. Kendi zamanına kadar gelenleri, beş tabaka halinde anlatmış. Her tabakadan da yirmi isim bularak, yüz tane büyük zâtın hayatını ve hayatıyla ilgili bazı bilgileri; hadis rivâyet etmişse, nümûne olarak rivâyet ettiği bir hadis-i şerîfi, ondan sonra da mübarek sözlerinden bir kısmını nümûne olarak veriyordu.

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

Bunlardan okuduk. Sıra İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'ne geldi. Geçen hafta, onun hadis de rivâyet ettiğini ve rivâyet ettiği bir hadis-i şerîfin izahını yapan kısımları da okuduk. Enteresan bir noktaya geldi demiştim. Bir daha hatırlatalım:

İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'nin künyesi Ebû İshâk. Belh şehrinden, yâni –Mevlânâ'dan önce yaşamış ama– Mevlânâ'nın geldiği şehirdendi. Hükümdar evlatlarından, yâni ecdâdı hükümdar olan bir kimse olarak, burada zikredilmişti. Nasıl sarayı ve hükümdarlığı, babadan, dededen kalma saltanatı terk edip de sûfi olduğunu, ne hallere geldiğini kısmen ilk rivayetlerde okumuştuk. Şimdi sıra, ondan sonraki, asıl kendisinin ağzından dinleyeceğimiz bir kısma geldi. Önemli!

Tabii, bu kısma başlamadan önce, muhakkak ki bir işe besmele ile başlamak lâzım! Allah adı ile başlamak lâzım! Başlanmazsa, o işten hayır gelmez. Hamd ü senâ ile, salât ü selâm ile, büyüklere dualar ile başlamak lâzım!..

Tabii, biz burada oturmuşuz, gönlümüzce, zevkimizce, mânevî bir zevk ve neşe içinde bir şeyler öğreniyoruz, dinliyoruz, anlatıyoruz. Bunların sebebi nedir?.. Allah'ın lütfudur, Peygamber SAS Efendimiz'dir. Bize İslâm'ı öğretmiş, müslüman olmuşuz, İslâm üzere kardeş olmuşuz, Kur'an-ı Kerim bizi kardeş eylemiş.

Sonra bu beldeleri büyüklerimiz fethetmişler, bize yâdigâr bırakmışlar; hepsine borcumuz var...

Bu eserleri yazanlara da borçluyuz. Bu eser olmasaydı, bu bilgileri kimse yazmasaydı, biz de bilmezdik.

Onun için, dersimize başlamadan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz'in rûh-i pâkine hediye olsun diye, sonra onun bütün âlinin, ashabının, etbâının ruhlarına ve hassaten Peygamber Efendimiz'in mânevî varisleri, mânevî alemin sultanları, Ümmet-i Muhammed'in mürşidleri, sâdât ve meşâyih-ı turûk-u aliyyemizin cümlesinin ruhları için, ki bu hayatlarını okuduğumuz kimseler de bunun içine girerler; Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazâ'dan Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar silsilelerimize mensub mürşidlerimizin, sâdâtımızın, pirlerimizin ruhlarına;

Bu beldeyi fethetmiş olan Fâtih Sultan Muhammed Han cennet-mekânın ve mübarek ordusu mensublarının ruhlarına... Tabii ashab-ı kiram deyince zikretmiş olduk ama, hâssaten Fâtih Sultan Muhammed Han'dan önce buralara gelip de, Hazret-i Muaviye'nin oğlu zamanında, onunla beraber gelip de burada cihad eylemiş, şehid düşmüş ve beldemizin medâr-ı iftihar olarak buralara defnedilmiş olan sahabe-i kiram var... Hâlid ibn-i Zeyd Ebû Eyyûb el-Ensârî ve sâir sahabe-i kirâmın ruhlarına... Yûşâ AS'ın burada olduğu keşfen bildirilmiş; onun ve cümle enbiyâ ve mürselînin ruhlarına;

Şu güzel bina, hakîkaten görenlerin hayran kaldığı, içinde oturduğumuz, namaz kıldığımız şu sevimli kültür abidesini bina etmiş olan Selâmî Mustafa Efendi'nin ve burada irşad

hizmetiyle meşgul olmuş olan kendisinin ve halifelerinin; ve bu civarda medfun bulunan çok meşhur, kıymetli evliyâullahın, Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri gibi ve sâir çok kıymetli zâtların ruhlarına; sâlihlerin ruhlarına;

Ve uzaktan, yakından sizler de lütfedip geldiniz, içinizde başka şehirlerden gelenlerinizi de görüyorum; sizlerin de ahirete göçmüş olan annelerinizin, babalarınızın, dedelerinizin, ninelerinizin, ta geriye kadar müslüman ecdad ve ceddât, akraba ve tallûkâtınızın ruhlarına;

Kitabı te'lif eylemiş olan Ebû Abdirrahman es-Sülemî Hazretleri'nin ruhuna ve bu rivayetleri ona da rivayet etmiş olan kimselerin ruhlarına; hâsılı Allah'ın lütfu geniş, hazinesi sonsuz, bütün bizden önceki mü'minîn ü mü'minâtı, müslimîn ü müslimâta da Rabbimiz dereceleri üzere büyük büyük ikramlarda bulunsun, bu duamız berekâtıyla dereceleri daha da yüksek olsun, rahatları, kabir istirahatları daha da ziyade olsun, mânevî ikramâta ve ihsânâta, ve Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin yeni yeni rahmetlerine mazhar olsunlar, ruhları şâd olsun diye;

Biz yaşayan mü'minler de Rabbimizin sevdiği kullar olalım, sevdiği şekilde yaşayalım; Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi dünyada da, ahirette de afiyet, saadet, selâmet ehli eylesin, iki cihanda aziz ve bahtiyar olalım diye; hattâ bizden sonraki evlatlarımız, nesillerimiz, zürriyetlerimiz de Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin sevdiği sâlih, mü'min-i kâmil kullar olsunlar diye;

Allah-u Teâlâ Hazretleri beldelerimizi ve diğer müslüman kardeşlerimizin diyarlarını her çeşit maddî, mânevî, semâvî, aradî afetlerden, felâketlerden, musibetlerden, fitnelerden, belâlardan; zâlimlerin, fâsıkların, fâcirlerin, müşriklerin, münafıkların tasallutundan, galebesinden, istilâsından; düşmanların cevrinden, zulmünden korusun; istilâyâ uğramış yerleri de en yakın zamanda kurtarsın ve onların kurtulduğunu şu gözlerimize göstereyin diye; büyük zulümler yaparak nice nice kardeşimizin kanını döken Sırpların zulmü dursun ve kahrolsunlar, mahvolsunlar; Ermeniler kahrolsunlar, mahvolsunlar diye; Karabağ'daki, Bosna- Hersek'teki, Seylan'daki, daha adını bilmediğimiz, haberi bize gelmeyen yerlerdeki zalimlere karşı Rabbimiz kardeşlerimizi korusun, zalimler def olsunlar, kahrolsunlar, mahvolsunlar, Ümmet-i Muhammed aziz olsun diye, bir Fâtiha, on bir İhlâs-ı Şerif okuyalım!

Çünkü Allah-u Teâlâ Hazretleri Mâlikü'l-mülk'tür, ekberdir, yâni en büyük Allah'tır. Mülkün sahibidir, duaları kabul edicidir. Evet, elimizde silah yok, hudutlar müsait değil, vasıtalar müsait değil... Silahımızı alıp onların yardımına koşamıyoruz ama, boynumuz bükük, duamız vardır. Onlara dua edelim, Allah dualarımızı kabul eder. Amennâ ve saddaknâ... Çünkü Kur'an-ı Kerim'de:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

(المؤمن: ٦٠)

(Ve kàle rabbükümü'd'unî estecib leküm)
“Bana dua edin, ben karşılıksız komam,
karşılığını veririm.” buyurmuş. (Mü'min,
40/60) Va'di vardır, va'di haktır. Bir Fatiha, on
bir İhlâs-ı Şerif okuyalım aşk ile şevk ile, göz
yaşıyla... Rabbimiz bizi dünya ve ahiret için
istediklerimize nâil eylesin, korktuklarımızdan
emin eylesin... Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:

.....

a. İbrâhim ibn-i Edhem Hz.nin İlk Günleri

Müellif merhum uzun bir rivayeti alıyor buraya,
diyor ki:

سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ الْخَشَّابِ

TS. 29/1 (Semi'tü ebe'l-abbâs) Rivâyet
uzun olduğundan kısa kısa tercüme ederek
ilerlemek istiyorum. (Semi'tü ebe'l-abbas)
“Ebü'l-Abbâs isimli kişi kişiden ben kendim
duydum ki, (muhammede'bne'l-haseni'bni'l-
haşşâb)'dır. Size isimler hakkında geçen hafta
da bilgi vermiştim. Bir şahsın isminde kaç unsur
olabiliyordu? Beş altı tane unsur olabiliyordu:
Kendi adı, künyesi, lakabı, babasının adı,
memleketi, hatta mesleği vs.si olabiliyordu.

Ebû'l-Abbas künyesidir, Muhammed ismidir,
el-Hasan babasının adıdır, Haşşâb da lakabıdır.
Belki nisbesi de gelecek, aşağıda.

Diyor ki:

مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ الْخَشَّابِ أَبُو الْعَبَّاسِ
الْمَحْرُمِيِّ الصُّوفِيِّ كَانَ قَدْ نَزَلَ نَيْسَابُورَ ثُمَّ خَرَجَ
إِلَى مَكَّةَ فَتَوَفَّى بِهَا قَالَ عَنْهُ بَعْضُهُمُ الْمَعْرُوفُ
بِابْنِ الْخَشَّابِ كَانَ مِنْ أَظْرَفِ مَنْ قَدِمَ نَيْسَابُورَ
مِنَ الْبَغْدَادِيِّينَ وَأَكْمَلَهُمْ عَقْلًا وَدِينًا وَأَكْثَرَهُمْ
تَعْظِيمًا لِلسُّنَّةِ وَتَعْصُبًا لَهَا دَخَلَ بِلَدِ خُرَاسَانَ
وَأَقَامَ بِهَا سِنِينَ وَسَمَاعَ الْحَدِيثِ الْكَثِيرِ ثُمَّ حَجَّ
وَجَاوَرَ بِمَكَّةَ وَمَاتَ بِهَا سَنَةَ إِحْدَى وَسِتِّينَ
وَتَلَاثَ مِائَةٍ

(Muhammedü'bnü'l-haseni'bni saîdi'bni'l-
haşşâb ebü'l-abbas el- mahrumî es-sûfi) Demek
ki, Benî Mahzum kabilesindenmiş, belki de
başka bir şey...

(Kâne kad nezele'n-neysâbûr) “Nîşapur şehrine
inmişti. (Sümme harace ilâ mekkete) Nîşapur'a
yerleşmişti ama, sonra oradan da çıktı Mekke-i
Mükerreme'ye gitti bu zât-ı muhterem.
(Fetûfiye bîhâ) Mekke-i Mükerreme'de vefat
etti.”

Yâni, bir insan orada vefat etmişse, bir kere
güzel bir işaret. Yâni nasib olmuş, o mübarek
diyâra gitmiş, orada vefat etmiş.

(Kâle anhu ba'duhüm...) İsmi saymış bazıları
ve el-Bağdâdi demişler, Bağdatlı demişler.
(El-ma'rûf bi'bni'l-haşşâb) “Haşşâb oğlu diye

tanınmıştır.” diye söylemişler. (Kâne min azrafi men kadime neysabûre mine’l-bağdâdiyyîn) Yâni Nişapur’a Bağdat’tan gidip yerleşmiş olan insanların en zariflerinden idi. (Ve ekmelehüm aklen ve dînen) Akli ve diyâneti, dindarlığı en olgun olan kişidir.”

Tabii Bağdat, İslâm âleminin kalbi. Nişapur daha doğuda İran’da, İran’dan ötelelerde. Oralara doğru yayılıyor ahali. Ülke fethediliyor, İslâm alemi genişliyor, muhtelif yerlere de çeşitli sebeplerle insanlar göç ediyorlar; ilim için, ta’lim için, irşâd için, cihad için gidebiliyorlar. Bu Bağdat’tan kalkıp da, merkezden kalkıp da oralara gitmenin çeşitli sebepleri olabilir.

İşte bu gidenlerin içinde, akli ve diyâneti en olgun olan (Ve ekserehüm ta’zîmen li’s-sünneh) “Peygamber Efendimiz’in sünnetine en çok riâyetskâr olanlardan, hürmet edenlerdendi. Yâni, sağlam müslüman demek. (Ve taassüben lehâ) Sımsıkı sünnete sarılmakta bayağı bir sıkılık, taassub göstermiş olanlardandır. (Dehale bilâde hurasan) Horasan beldelerine gitti. (Ve ekâme bihâ sinîn) Oralarda senelerce yaşadı. (Semia’l-hadîse’l- kesîr) Çok hadis-i şerif duydu veya (semmaa’l-hadîse’l-kesîr) başkalarına çok hadis-i şerif anlattı, rivâyet etti.

(Sümme hacce ve câvere bi-mekkeh) Sonra Mekke’ye haccetmeye döndü. Haccetti, (ve câvere bi-mekkeh) Mekke’de mücâvir oldu.” Yâni yerleşti demek.

Mâni yok o zaman. Hadi bakalım müddet doldu, vize tamam, çık dışarı diyen filan yok. İsteyen istediği yere gidiyor. Şarktan garba, güneyden kuzeye ilim için irfân için, ibadet için, taat için herkes ne yaparsa yapabiliyor.

Ne güzel günlermiş. Sonradan sun'î sun'î bölünmelerle ne kadar acı durumlara gelinmiş.

(*Ve mâte bihâ*) “*Ve Mekke-i Mükerreme'de öldü. (Senete ihdâ ve sittîne selâse mieh) 361 senesi hicrî.*” 361 senesi milâdî hangi yıl eder? Bunu bulmak için 361'i 33'e böleceğiz, kaç tane 33 var?.. Çünkü 33 senede bir sene fark ediyor, onu düşeceğiz. $361/33 = 11$ sene filan vardır. 361'den 11'i çıkartırsak 350 kalır. 622'nin üzerine 350'yi ekleyeceğiz. Aşağı yukarı, milâdî 972 yıllarında filan Mekke-i Mükerreme'de ölmüş. Yâni zamanı iyi bilinsin diye.

Bundan duymuş müellif, yâni bu kitabı yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî. Bu zâtın rivayetini bize naklediyor. Zaman aşağı yukarı belli olsun diye, ben onu söylemiş oldum. O da:

قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَحْمَدَ
الْمِصْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ عَيْسَى
الْخِرَّازِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ صَحِبْتُ
إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدَهَمٍ بِالشَّامِ أَنَا وَأَبُو يَوْسُفَ
الْغَسُولِيَّ وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ السِّنْجَارِيَّ فَقُلْتُ يَا أَبَا
إِسْحَاقَ خَبِّرْنِي عَنْ بَدْءِ أَمْرِكَ كَيْفَ كَانَ

(*Kâle: Haddesenâ ebû'l-hasen aliyyü'bnü muhammed ibn-i ahmede'l-mısrî*) O da bu zâttan duymuş. Onun da hayatı var ama, artık onları söylemeye lüzum görmüyorum.

(Kâle: Haddesenî ebû saîd ahmedü'bnü îse'l-harrâz) O da şu sahis bana nakletti diyor. (Kâle: Haddesenâ ibrâhîmü'bnü beşşâr) O da şu şahıstan duyduğunu söylüyor. (Kâle: Sahibtü ibrâhîme'bne edheme bi's-şâm) “Şam'da İbrâhim ibn-i Edhem'le sohbet ettim, arkadaşlık ettim.” Sahibe demek, yâni bir müddet onun arkadaşlığında bulundum demek. Yan yana bulunduk, tanışırız, onunla ahbablığımız oldu demek yâni. Bu en son râvi, yâni İbrâhim ibn-i Beşşâr, İbrâhim ibn-i Edhem'le bir müddet ahbablık etmiş. İki İbrâhim, ikisi de adaş.

(Ene, ve ebû yûsuf el-gasûlî ve ebû abdi'llâh es-sincârî) “Ahbablığımızın dairesi içinde ben vardım, Ebû Yûsuf el-Gasûlî vardı, Ebû Abdullah es-Sincârî vardı.” Şöyle iyi bir ahbab grubuyduk, samimiydik.” demek istiyor.

(Fekultü yâ ebâ ishâk) Dedim ki: ‘Ey Ebâ İshak! Ey İshak'ın babası!’ Kim bu?.. İbrâhim ibn-i Edhem. Niye Ey İbrâhim demiyor? Çünkü, isimle hitab etmek biraz hafif olur. Birbirini sayan insanlar künyesiyle hitab ederler. Yâni künye biraz daha ciddiyet ve saygı ifade ediyor. İsim biraz daha onu küçük görmek, veya samimiyet filan ifade ediyor ama, tabii birbirlerini sevip saydıkları için gene kibar bir tarzla hitab edecekler birbirlerine. Onun için, Ebâ İshak diyor. Yâni, maksat İbrahim ibn-i Edhem. İbrâhim ibn-i Edhem'in künyesi Ebû İshak olduğu için öyle diyor.

Ebû İshak da, niye biz Ebâ İshak diyoruz?.. Çünkü yâ gelince, o zaman mansub olur, mürekkeb münâdâ mansub olur. Meselâ, Rasûlüllah'tır da,

“Yâ Rasûlallah!” deriz. Yâni, yâ geldiği zaman böyle değişiyor.

“—Yâ Ebâ İshak!” demiş ona. “Ey İbrâhim ibn-i Edhem, ey İshak’ın babası! (*Habbirnî an bed’i emrike, keyfe kân?*) Senin bu işin nasıl başladı, bana bir anlat, nasıl oldu bu iş? Yâni maceranı, hayat hikâyeni bir anlat, nasıl olduğunu.” diye teklif etmiş. Arkadaşlar ya... Duyuyor: Eskiden sarayları varmış, zenginmiş. Belh’deymiş, padişahzâdeymiş, padişâh oğlu padişahmış, bırakmış filan... Soruyor... İyi ki sormuş, çünkü bu rivâyet de bize kadar gelmiş, kendi ağzından şimdi İbrahim ibn-i Edhem’i dinleyeceğiz. Bakalım ne çıkacak:

قَالَ كَانَ أَبِي مِنْ مُلُوكِ خُرَّاسَانَ وَكُنْتُ شَابًّا
فَرَكِبْتُ إِلَى الصَّيْدِ فَخَرَجْتُ يَوْمًا عَلَى دَابَّةٍ لِي
وَمَعِيَ كَلْبٌ فَأَثَرْتُ أَرْنَبًا أَوْ ثَعْلَبًا فَبَيْنَا أَنَا
أَطْلُبُهُ إِذْ هَتَفَ بِي هَاتِفٌ لَا أَرَاهُ فَقَالَ يَا إِبْرَاهِيمُ
الِهَذَا خُلِقْتَ أُمٌّ بِهَذَا أُمِرْتُ

(Kâle) O da anlatmaya başlamış. (Kâne ebî min mülûki hurasân) “Babam Horasan meliklerinden bir melik idi.” Tabii Horasan çok geniş bir bölge... Küçük küçük beylikler halinde, devletçikler halinde idare ediliyor. Tabii çok büyük bir hükümdar çıkar da, hepsini derleyip toplarsa, büyük bir devlet olur ama; gene öyle bir dış tesir yoksa, küçük küçük Anadolu beylikleri

vardı ya bir zaman: Aydınoğulları, Saruhanoğulları, Germiyanogulları, Osmanogulları, Karamanogulları... filan gibi. Yâni o koca bölgede, bunun babası hükümdarlardan bir hükümdar imiş. İyi...

(Ve küntü şâbben) “Ben de bir genç idim. (Ferakibtü ile’s-sayd) Avlanmak için bineğime bindim. (Feharactü yevmen alâ dâbbetin lî) Benim bir bineğim üzerinde çıktım saraydan bir gün. (Ve maiye kelbün) Yanımda bir de köpek vardı.” Av için her halde, köpek varmış. (Feesertü erneben) “Bir tavşanın peşine düştüm, (ev sa’leben) veya bir tilkinin.” Yâni duyan unutmuş olabilir, tavşan mı dedi, tilki mi dedi diye. (Febeynâ ene atlubühû) “Ben onun peşindeyken, avlayayım diye onu takip etmekte iken, (iz hetefe bî hâtifun lâ erâhu) birden bir gaibden birisi bana seslendi ama, sesi seslenenin kim olduğunu görmediğim bir ses geldi.”

(Fekâle: Yâ ibrâhim) Bak burada, “Yâ Ebâ İshak!” demiyor, “Yâ İbrâhim!” diyor. Demek ki, daha yüksek makamdan bir kimse. Ya melek, ya başka bir şey... Bakalım nasıl çıkacak...

“—Ey İbrâhim! (E li-hâzâ hulikte?) Sen bu iş için mi yaratıldın, yaratılışının gayesi bu mu yâni? Avcılık yapmak için mi yarattı Allah seni? Yaratılışının gayesi bu mu?.. (Em bi-hâzâ ümirte?)

Yoksa ayetle, hadisle şeriatte bu mu emrediliyor sana?..’ dedi.”

فَفَزِعْتُ وَوَقَفْتُ ثُمَّ عُدْتُ فَرَكَضْتُ الثَّانِيَةَ فَفَعَلَ
بِي مِثْلَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ هَتَفَ بِهَاتِفٍ مِنْ
قَرْبُوسِ السَّرَاجِ وَاللَّهُ مَا لِهَذَا خُلِقْتُ، وَلَا
بِهَذَا أُمِرْتُ

(Fefezi'tü) "Korktum bu laftan, bu ikazdan." Çünkü, yâ İbrâhim diye ismiyle hitab ediliyor, hitab eden ortada yok... Kulağına bir ses geliyor, hem de ciddi bir soru soruyor. "Bunun için mi yaratıldın sen? Allah sana bunu mu emretti?.. Böyle yap diye mi emrolunmuşsun ki, yapıyorsun bunu?.."

(Fefezi'tü) "Korktum, yüreğim ağızıma geldi, heyecanlandım.

(Ve vakaftü) Durdum, (sümme udtü) sonra yeniden döndüm, (ferakadtü's-sâniyete) ikinci defa..." Bir tereddüt etmiş ama, sonra da gene işin peşine yine takılmış. (Fefeale bâ mislü zâlike) "Tekrar bana aynı muamele oldu. Yâni gene gayıbdan bir ses geldi, gene bana bu soruları sordu. (Selâse merrât) Üç defa oldu."

Demek ki, insan bir şeyden hemen akıllanmıyor. Acaba yanlış mı duydum, kulağıma mı öyle geldi, öyle mi sandım bilmem ne filan... Yâni insan tereddüt eder böyle. Üç defa olmuş. Üç seferinde de, aynı şekilde böyle bu şeyleri duymuş.

(Sümme hetefe bâ hatifun min karabûsi's-serc) "Sonra eğerimin topuzundan –atın üstünde

eğer var, semer var, onun kıvrımından, üst tarafında böyle tutulacak yeri filan olur, orasından— bir ses geldi bu sefer.” Hani ağacın arkasına saklanmış, ağacın üstüne çıkmış bir adam filan değil, yakınından geliyor, semerden, eğerden geliyor ses... Eğerin tutunma yerinden geliyor.

(Va'llàhi mâ li-hâzâ hulikte) “Yemin olsun Allah’a ki, sen bu iş için yaratılmadın!” Semeri konuşuyor yâni, semerinden ses geliyor. “Vallàhi, sen bu iş için yaratılmadın! (Ve lâ bi-hâzâ ümirte) Sana bu iş de emredilmiş değil!”

فَنَزَلْتُ فَصَادَفْتُ رَاعِيًا لِأَبِي يَرْعَى الْغَنَمَ فَأَخَذْتُ
جُبَّتَهُ الصُّوفَ فَلَبِسْتُهَا وَدَفَعْتُ إِلَيْهِ الْفَرَسَ
وَمَا كَانَ مَعِيَ وَتَوَجَّهْتُ إِلَى مَكَّةَ

(Kàle: Fenezeltü) “Bineğimden indim. (Fesâdeftü râiyen li-ebî) Babamın bir çobanına rastladım o sırada...” Babası hükümdar, bu genç... “Babamın bir çobanına rastladım, (yer’a’l-ganeme) koyun güdüyordu, koyun güden bir çobanına rastladım. (Feehaztü cübbetehû es-sûfe) Onun yünden olan cübbesini ben aldım, (felebistühâ) onu giydim. (Ve defa’tü ileyhi’l-feres) Bindiğim atı ona verdim. (Ve mâ kâne maiye) Yanımda neler vardıysa; silah elbise bilmem ne... hepsini verdim, yün elbiseyi giydim. (Ve teveccehtü ilâ mekkeh) Mekke’ye yöneldim.”

b. Çölde Geçen Günleri

فَبَيْنَا أَنَا فِي الْبَادِيَةِ إِذَا أَنَا بِرَجُلٍ يَسِيرٍ لَيْسَ
مَعَهُ إِنَاءٌ وَلَا زَادٌ فَلَمَّا أَمْسَى وَصَلَّى الْمَغْرِبَ
حَرَكَ شَفْتَيْهِ بِكَلَامٍ لَمْ أَفْهَمُهُ فَإِذَا أَنَا بِإِنَاءٍ فِيهِ
طَعَامٌ وَإِنَاءٍ فِيهِ شَرَابٌ فَأَكَلْتُ وَشَرِبْتُ

(Febeynâ ene fî'l-bâdiyeti) “Ben böyle bu seyahat esnasında çölde giderken...” Hep çöl... İslâm Aleminin kaderi; Anadolu’nun ortası çöl, İran’ın ortası çöl... Horasan’da şehirlerden çıktın mı öbür tarafları çöl... Pakistan’a bakıyorsun, Karaçi çöl... Yâni, dünyanın güzel yerlerini –öyle sanıyorum ki– kâfirler almışlar; işe yaramayan kıyı, kenar kısımlarını bize mi bırakmışlar filan diye, hatırına geliyor insanın.

Bu da işte, çölde gidiyordum diyor. Yâni çöllerden geçerek gelecekler bu tarafa, doğudan Mekke’ye doğru, Batı’ya doğru. (İzâ ene bi-racülin yesîr) “Bir adamla karşılaştım. Orta halli görünüşlü, böyle mütevazı, bir özelliği olmayan bir kimseyle karşılaştım. (Leyse meahû inâun) Yanında kapacak yoktu.” Yâni tulum yok ki, tulumla su içiyor diyelim; matara yok, tulum yok... O zamanın su taşıma aletlerinden bir şey yok. Ellerini kollarını sallayarak o çöllerde gezilmez. Torbasız, yiyeceksiz, içeceksiz o çöller geçilmez. Çünkü su yok, çeşme yok. Saatlerce sürer. Dikkatimi çekti demek istiyor yâni.

“Baktım ki hiç bir kabı yok, testisi yok, ibriği yok yâni. (Ve lâ zâdün) “Yol azığı da yok. İçecek nereden sağlıyor, yiyecek nereden sağlıyor? Yok bir şeyi elinde adamın...”

(Felemmâ emsâ) “Akşamlayınca, hava kararıp akşam bastırınca, (ve sâlle’l-mağribe) o adam akşam namazını kılınca, (harreke şefeteyhi) iki dudağını kımıldattı.” Demek ki dua etmiş. “Akşam namazını kıldıktan sonra iki dudağını kıpırdattı, bir şeyler söyledi.” Mırıldandı demek istiyor yâni. (Bi-kelâmin lem efhimhû) “Anlamadığım bir dil ile, dudaklarını kıpırdatıp bir şeyler söyledi bu adam. (Feizâ ene bi-inâin fîhi taâmun) Bir de ne göreyim, birden bire, ortaya içinde yemek olan bir kap geldi o dua üzerine. (Ve inâin fîhi şerâbün) Bir kap daha, içinde de meşrubat... Birisinde yiyecek, birisinde içecek.” Şarap üzüm suyu, sarhoş edici şey mânâsına değil; meşrubat demek. (Feekeltü ve şeribtü) “Yedim ve içtim.”

وَكُنْتُ مَعَهُ عَلَى هَذَا أَيَّامًا وَعَلَّمَنِي إِسْمَ اللَّهِ
الْأَعْظَمِ ثُمَّ غَابَ عَنِّي وَبَقِيتُ وَحْدِي فَبَيْنَا أَنَا
ذَاتَ يَوْمٍ مُسْتَوْحِشٌ مِنَ الْوَحْدَةِ دَعَوْتُ اللَّهَ بِهِ

(Ve küntü meahû alâ hâzâ eyyâmen) “Yanında günlerce bu halde seyahat ettim.” Yanlarında bir şey yok, akşam olunca dua ediyor bir içecek, bir yiyecek geliyor. (Ve allemenî isma’llâhi’l-a’zam) “Bu kişi bana İsm-i A’zam’ı öğretti. (Sümme gâbe annî) Sonra benden kayboldu.”

İsm-i A'zam nedir?.. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin bir ismidir ki, onunla dua edildiği zaman, Allah dua edenin duasını mutlaka kabul eder. Gizli bir şey İsm-i A'zam. "İsm-i A'zam'ı söyleyip, onunla dua edenin duası mutlaka kabul olunur, istediği şey olur." diye bildirilmiş olan İsm-i A'zam'ı öğretmiş İbrâhim ibn-i Edhem'e o şahıs. Sonra kaybolmuş.

(Ve bakîtü vahdî) "Bâdiyede kendi halimle kaldım." diyor. Yâni günlerce seyahat ettiler, şimdi bu kendi haliyle kaldı. (Febeynâ ene) "Ben böyle devam ederken, (zâte yevmin) günün birinde, (müstevhişun mine'l-vahdeh) yalnızlıktan da biraz böyle içime bir korku ve çekinme hali gelmişken, (deavtu'llâhe bihî) o öğrettiği İsm-i A'zam'la Allah'a dua ettim." diyor. Yâni yalnızlıktan da biraz bir korku gelmiş içine... Tabii karanlığı var, aydınlığı var, yolun tehlikeli yeri var, taşlığı var, ağaçlığı var... Dua etmiş.

فَإِذَا أَنَا بِشَخْصٍ آخِذٍ بِحُجْرَتِي وَقَالَ سَلْ تُعْطَهُ
فَرَاعِنِي قَوْلُهُ فَقَالَ لَا رَوْعَ عَلَيْكَ وَلَا بَأْسَ عَلَيْكَ
أَنَا أَخُوكَ الْخِضْرُ إِنَّ أَخِي دَاوُدَ عَلَّمَكَ إِسْمَ اللَّهِ
الْأَعْظَمِ فَلَا تَدْعُ عَلَى أَحَدٍ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ شَحْنَاءُ
فَتُهْلِكُهُ هَلْكَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ وَلَكِنْ أَدْعُ اللَّهَ أَنْ
يُشَجِّعَ بِهٍ جُبْنَكَ وَيُقَوِّىَ بِهٍ ضَعْفَكَ وَيُؤْنِسَ بِهٍ
وَحْشَتَكَ وَيُجَدِّدَ بِهٍ فِي كُلِّ سَاعَةٍ رَغْبَتَكَ ثُمَّ
إِنْصَرَفَ وَتَرَكَنِي

(Feizâ ene bi-şahsin âhizin bi-hüczetî) “Bir de ne göreyim, birden bire karşımda bir şahıs, benim elbisemin bir tarafını tutmuş, (ve kâle) ve bana dedi ki: (Sel, tu'tah!) ‘Hadi ne isteyeceksen iste, istediğin verilecek sana!’ (Ferâanî kavlühû) Onun o sözü bana bir ürperti verdi, korku verdi. Yâni dehşete düşmüş gördüğü şeyden. İnsan sevdiğini bile görünce, ürperir.

(Fekâle: Lâ rav'a aleyke) ‘Korkma, çekinme!’ dedi.”(Ve lâ be'se aleyke) “Bir be'is yoktur.” Yâni “Korkma, benden korkmana lüzum yok, çekinmene lüzum yok! Bir mahzur da yok, isteyebilirsin, iste hadi!” dedi.

(Ene ehûke el-hıdr) “Ben senin kardeşin Hızır'ım. Korkma, çekinme, bir mahzur da yok.” dedi. (İnne ahî dâvûde allemeke'sma'llâhi'l-a'zam.) “Kardeşim Dâvud sana İsm-i A'zam'ı öğretti.”

Demek ki, ilk şahsın Dâvud AS olduğunu anlıyoruz buradan; ikinci şahsın da Hızır AS olduğunu anlıyoruz.

(Felâ ted'u bihî alâ ehadin beyneke ve beynehû şahnâ) “Sakın bu İsm-i A'zam'ı böyle öğrendim diye, bunu seninle aranda kızgınlık olan, düşmanlık olan kimse aleyhinde dua olarak kullanma! Yâni kendi şahsî kızgınlığın, nefretin dolayısıyla sakın bunu kullanma! (Fetühlikehû helâke'd-dünyâ ve'l-âhireh) Karşındaki adamın hem dünyasını, hem ahiretini mahvedersin.” Çünkü öyle kuvvetli bir dua ki, öyle dozajı yüksek ki, adamın dünyası da gider, ahireti de gider. Sakın öyle birisinin aleyhinde kullanma!

(Ve lâkin ü'd'u'llàhe en yüşeccia bihî cübneke) “Fakat bu İsm-i A'zam'ı mâdem öğrendin, bununla Allah senin korkaklığını gidersin, seni cesaretlendirsin, sana cesaret versin diye dua et! (Ve yukavviye bihî da'feke) Zayıflığını gidersin, seni kuvvetlendirsin diye dua et! (Ve yü'nise bihî vahşeteke) Tek başına olmandan böyle bir içine sıkıntı geldiği zaman, sana bir ünsiyet hâsıl olsun diye dua et! (Ve yüceddide bihî fî külli sâah, rağbeteke) Her saat, her an senin rağbetini yenilesin, tazelesin diye; yâni Allah'a olan şevkin, kulluk rağbetin, iştiyakın artsın diye dua et!” dedi. (Sümme'nsarafe ve terekenî.) Sonra bu da kalktı gitti ve beni o halimle bıraktı.”

Demek ki, İbrâhim ibn-i Edhem yolda Dâvud AS ile karşılaşmış, o tenhada, kenarda akşam namazını kıldıktan sonra, bilmediği dille dua edip bir yiyecek, bir içecek kabı getirten o imiş. Bu da yalnız kaldıktan sonra İsm-i A'zam'ı okuyunca, karşısına Hızır AS gelmiş. Hızır AS, “İste ama şunları şunları iste; birisinin aleyhinde bu öğrendiğin İsm-i A'zam'ı kullanma!” diye tavsiye etmiş oluyor.

Şimdi tabii rivâyet bu kadar. Yâni bu zâta bu ikram nereden geldi?.. Allah seçmiş işte; sevmiş, seçmiş. Tam o yolda da değilken, o yola girmesi için de ikazı gene Allah yapıyor. “Sen bu iş için yaratılmadın, böyle bir şey sana emrolunmadı!” diye ikazı da yapan Allah-u Teâlâ Hazretleri. Demek ki kalbinde bir temizlik, soyunda bir asâlet, anasında, babasında, dedesinde bir güzellik var ki, Allah buna nasib etmiş.

Yalnız, İmâm Gazâlî Hazretleri diyor ki: “Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin rahmeti umûmî iner de durumu müsait olanlar istifade eder, durumu müsait olmayanlar, durumu ters olanlar o rahmetten faydalanmaz.” Yâni, yağmur yağarken kabını ters koyarsan, içine bir şey birikmez. Kabı düzgün konulmuş olanlara, nisan yağmuru, bereketli yağmur gelir demek istiyor.

Hakikaten, herkes kendi hayatından düşünürse, kendisinin gördüğü rüya vardır, işittiği vaaz vardır, okuduğu kitap vardır... Kendisine Allah bir yerden bir vasıta ile bir nasihat ulaştırmıştır. Onu tutup, ona göre hareket eden, tamam... Ona göre hareket etmeyen de ikaza aldırılmamış, değerlendirmemiş, fırsatı kaçırmış oluyor diye düşünüyorum.

Her hâlükârda düşündüğüm bir başka şey de var ki Allah-u Teâlâ Hazretleri duaları kabul edici olduğundan, “Yâ Rabbi bende sevmediğin ne varsa benim üzerimden onları al! Bana sevdiğin halleri, huyları, sıfatları nasib et... Beni sevdiğin kulların arasına dahil eyle...” diye insan dua ederse, duada devam ederse, inşaallah Allah hepimizi iyiler zümresine katar. Allah’ın lütfu, ihsânı, ikrâmı çoktur. Hatasını bilen, istiğfar ve tevbe edene, af dileyene mağfiret eder, affeder. İsteyene istediğini verir, kişiyi muradına erdirir, lütfu çoktur, rahmeti geniştir.

c. Sabra Alışmak Lâzım!

Yine bundan sonra bir uzun rivâyet daha geliyor. Belki onu bitiremeyiz, yarısında keseriz. Dişinizi sıkarsanız, hızlı hızlı gidersek, belki bitiririz.

Ondan sonra, sözleri gelecek yâni söylediği birkaç söz gelecek. O bu haftaya yetişmez de, bu ikinci rivayetin de bir yerinde, tabii bantların bittiği bir yerde, siz işaret edersiniz, orada bırakırız.

Şimdi bir başka rivâyet zinciriyle:

سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ الْبَغْدَادِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ
عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدَ ابْنَ أَحْمَدَ الْمِصْرِيَّ سَمِعْتُ أَحْمَدَ
بْنَ عَيْسَى الْخَرَّازَ قَالَ حَدَّثَنِي غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ
أَصْحَابِنَا مِنْهُمْ سَعِيدُ بْنُ جَعْفَرِ الْوَرَّاقِ وَهَارُونَ
الْأَدْمِيُّ وَعُثْمَانُ التَّمَارُ قَالُوا حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ

عِمَارَةٌ

TS. 31/2 (Semi'tü muhammede'bne'l-haseni'l-bağdâdî) Bu deminki râvi olmalı. (Semi'tü aliyye'bne muhammede'bne ahmede'l-mısrî, semi'tü ahmede'bni isa el-harrâz, kâle haddesenî gayru vâhidin min ashâbinâ) Yâni râvi: “Bize arkadaşlarımızdan birden fazla râvi rivâyet etmiştir ki, o râvilerden bir tanesi... (Minhüm saîdü'bnü ca'feri'l-verrâku ve hârûnü'l-edemiyyü ve usmâne't-temmâr) Yâni bunların isimlerini sayıyor. Hepsi hakkında aşağıda çeşitli bilgiler var, onları atlıyoruz.

(Kâlû: Haddesenâ usmânü'bnü imâreh) Bu şahıs, Osman ibn-i İmâre onlara rivâyet etmiş. O en son şahsı söylemiş, geriye doğru onları nakletmiş asırlar boyu.

قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ
 إِسْكَندَرِيَّةَ يُقَالُ لَهُ أَسْلَمُ بْنُ يَزِيدَ الْجُهَنِيِّ قَالَ
 لَقِيْتُهُ بِالْإِسْكَندَرِيَّةِ فَقَالَ لِي مَنْ أَنْتَ يَا غُلَامٌ
 قُلْتُ شَابٌّ مِنْ أَهْلِ خُرَّاسَانَ قَالَ مَا حَمَلَكَ عَلَيَّ
 الْخُرُوجِ مِنَ الدُّنْيَا قُلْتُ زُهْدًا فِيهَا وَرَجَاءً
 لِثَوَابِ اللَّهِ تَعَالَى

(Kàle: Haddesenî ibrâhimü'bnü edhem, an racülinminehli iskenderiyyeh) "İskenderiye'den bir adamdan İbrâhim ibn-i Edhem nakletmiş." Bu sefer rivâyet eden İbrâhim ibn-i Edhem. İskenderiyeli birisinden naklediyor.

(Yukâlû lehû eslemü'bnü yezîde'l-cühenî) Bu İskenderiyeli şahsın adı Eslem ibn-i Yezid el-Cühenî imiş. (Kàle lakîtühû bi'l- iskenderiyyeh) "Bu şahsı ben İskenderiye'de gördüm, onunla orada karşılaştım." diyor İbrâhim ibn-i Edhem.

(Fekàle lî) "O karşılaştığım zât bana dedi ki: (Men ente yâ gulâm?) 'Ey delikanlı, ey yavru, ey çocuk sen kimsin?..' (Kultü: Şâbbün min ehli hurasân) 'Horasan ahalisinden bir delikanlıyım, bir gencim.' diye cevap verdim."

(Kàle: Mâ hameleke ale'l-hurûci mine'd-dünyâ?) "O bana sordu ki: 'Seni dünyayı terk etmeye, dünyadan vaz geçmeye, dünyalıktan sıyrılıp çıkmaya ne, hangi sebep sebep oldu, ne bu yola seni sevk etti?'"

Yâni, “Neden sarayları, zenginlikleri, saltanatı, nimetleri bıraktın da, hangi sebeple bu dervişler yoluna, bu sûfîlik yoluna girdin?” diye sordu.”

(Kultü: Zühden fîhâ ve recâen li-sevâbi’llâhi teâlâ) ““Dünyaya karşı zühdümden, dünyaya değer, kıymet vermediğimden ve Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin sevabını kazanmak arzusundan dolayı böyle yaptım.’ dedim.”

Mâlûm, dünyaya karşı zühd duyguları içinde olmak, yâni dünyaya değer vermemek, dünyayı değersiz görmek, gözünde dünyanın küçük olması, dervişliğin bir şartıdır, Efendimiz’in tavsiyesidir. Çünkü, dünya sevgisi bütün hataların başıdır. Esas olan dünyanın bir hiç olduğunu, boşluğunu, fâniliğini anlamaktır, ahirete rağbet etmektir. İşin aslı, faslı, tamamı, temeli budur.

Ama insan zengin olabilir, ama insan halife olabilir... Bilmem şöyle olur, böyle olur ama, dünyaya metelik vermeyecek. Bilecek ki asıl olan ahirettir. “Zühd, helâlin haram kılınması değildir.” diyor Peygamber Efendimiz. “Fakat, elinde olanla olmayanın aynı olmasıdır. Olmayı da Allah verecek diye güvenmendir, dünyaya değer vermemendir.” diye hadis-i şerîfler var. Onları geçelim.

Yâni, “Dünyaya karşı değer vermeme arzum, duygum, dünyaya metelik vermemem ve Allah’ın sevabını istememden dolayı bu sûfî yoluna girdim.”

فَقَالَ إِنَّ الْعَبْدَ لَا يَتِمُّ رَجَاؤُهُ لِثَوَابِ اللَّهِ تَعَالَى
حَتَّى يَحْمِلَ نَفْسَهُ عَلَى الصَّبْرِ فَقَالَ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ
مَعَهُ وَأَيُّ شَيْءٍ الصَّبْرُ فَقَالَ إِنَّ أَدْنَى مَنَازِلِ الصَّبْرِ
أَنْ يَرُوضَ الْعَبْدُ نَفْسَهُ عَلَى إِحْتِمَالِ مَكَارِهِ

الْأَنْفُسُ

(Fekàle: İnne'l-abde lâ yetimmü recâühû li-sevâbi'llâhi teâlâ, hattâ yahmile nefsehû ale's-sabr) “Dedi ki: ‘Kulun Allah’ın sevabını umması, Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin sevabını kazanmayı umması, nefsinin sabra alıştırmadıkça, sabrın altına sokmadıkça mümkün olmaz. Sabır lâzım evlât!” demiş oluyor yâni. (Fekàle racülün min men kâne meahû) “Onun yanında bir başkası daha vardı, ben onu tanımıyorum, o lafa karıştı bu sefer. Evlâdım sabretmek şarttır bu yolda gibi söz söyleyenin yanındaki: (Ve eyyü şey’ini’s-sabru?) ‘Sabır nedir yahu?’” demiş bu sefer o arada. Maksat, ikisi konuşup bunu öğretmek herhalde ki, soruyor şimdi “Sabır neymiş ki?” diye.

(Fekàle: İnne ednâ menâzili’s-sabri, en yerûda'l-abdü nefsehû ale’htimâli mekârihi'l-enfüs) “Sabrın en aşağı mertebesi, kişinin nefsinin öteki insanların bucak bucak kaçtığı, nefislerine zor gelen şeylerin altına sokmasıdır. Herkesin yapamadığı meşakkatli işleri yapmasıdır yâni, sabrın en aşağısı budur.” diye cevap verdi

ötekisi.

قَالَ قُلْتُ ثُمَّ مَهْ إِذَا كَانَ مُحْتَمِلًا لِلْمَكَارِهِ أَوْرَثَ
اللَّهُ قَلْبَهُ نُورًا قُلْتُ وَمَا ذَلِكَ النُّورِ قَالَ سِرَاجٌ
يَكُونُ فِي قَلْبِهِ يُفَرِّقُ بِهِ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ
وَالنَّاسِخِ وَالْمُتَشَابِهِ

(Kàle kultü: Sümme meh) İbrâhim ibn-i Edhem anlıyor vaziyeti, “Sonra nedir? Sabrın en aşağısı buysa, bundan sonra ne gelir?” diye soruyor. Yukarıya doğru sayılmasını istiyor. “Tamam, gerçek sabırlı insanlar zümresine girmek isteyenin, başkalarının göze alamayacağı, sabredilecek şeylerin altına girmesi lâzımmış. Sonra ne?” diye soruyor ona bu sefer.

(Kàle: İzâ kâne muhtemilen li'l-mekârihi evrasa'llàhu kalbehû nûran) “İşte böyle nefislere acı gelen, zor gelen, meşakkatli gelen şeylerin, o yüklerin altına girdi de onları yüklenemedi mi bir derviş, bir sûfi; Allah onun kalbine bir nur bahşeder, kalbinde bir nur hasıl olur o sabırdan dolayı.”

(Kultü: Ve mâ zâlike'n-nûr?) İbrâhim ibn-i Edhem soruyor: “Nedir bu nur? Bu nurun aslı, esası, mahiyeti ne ola?..” Yâni bugün epeyce bir derin meselelerin içine soktu bizi kitap.

(Kàle: Sirâcun yekûne fî kalbihî) “Bu nur o kişinin gönlünde olan bir kandildir. (Yüferriku bihî beyne'l-hakkı ve'l-bâtıl) Bunun sayesinde

hakkı bâtıldan ayırt eder. İçinde yanan bu kandil sayesinde, ışık sayesinde, bu nur sayesinde eğriyi doğrudan ayırır. Şu yanlış, bu doğru, bu iyi, bu kötü fark eder. Hakkı batıldan ayırt etme bu nur sayesinde mümkün olur. (Ve'n-nâsihu ve'l-müteşâbih) Hatta Kur'an-ı Kerîm'in ve ahkâm-ı şer'iyenin önce gelen, sonra gelen ahkâmını, nâsihini, mensuhunu ve herkesin akıl erdiremediği, ancak ilimde rûsuh sahibi insanların kavrayabildiği müteşabihlerini; yâni akıllara biraz ağır gelen, zor gelen şeylerini anlama kabiliyeti gelir kalbinde bu nur olan kimsenin..."

Kur'an-ı Kerim'de, biliyorsunuz Âl-i İmrân'ın başında bir ayet-i kerimede buyruluyor ki, Kur'an-ı Kerim'in ayetleri iki kısımdır:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ
مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخْرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا
الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ
ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ
إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ
كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا

(آل عمران: ۷)

(Hüve'llezî enzele aleyke'l-kitâbe minhü âyâtün muhkemât) hünne ümmü'l-kitâbi ve üharu müteşâbihât) "O Allah ki, sana kitabı

Kur'an'ı indirdi. Bu Kur'an-ı Kerim'in içinde bir kısmı muhkem ayetlerdir; sapasağlam, mânâsı âşikâr. 'Namaz kıl, zekat ver!' gibi herkesin duyduğu zaman anladığı ayetlerdir. (Hünne ümmü'l-kitâb) Kitabın özü, esâsı, temeli bunlardır." Yâni, ekseriyetle bu muhkem ayetlerle şeriat-ı garrâ çizgileriyle, ana hatlarıyla belli olmuştur.

(Ve uharu müteşâbihât.) "Bir de herkesin akıl edemediği, kavrayamadığı esrarengiz ayetler de vardır." Yâni "Allah Allah, burada Allah ne demek istiyor, acaba muradı nedir ki?.." diye insanların merak edip de mânâsını çözemedikleri de vardır. Bunlara da müteşâbih ayet derler.

(Feemme'llezîne fî kulûbühüm zey'un feyettebiüne mâ teşâbehe minhü'btigâe'l-fitneti ve'btigâe te'vîleh, ve mâ ya'lemu te'vîlehû illa'llâh) [Kalblerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu te'vil etmek için ondaki müteşâbih ayetlerin peşine düşerler. Halbuki, onun te'vilini ancak Allah bilir.]

(Ve'r-râsîhûne fi'l-ilm) "Ama ilimde sağlam, rûsuh sahibi, kaliteli, derin olanlar, (yekülûne âmennâ bihî) 'Biz bu ayetlere iman ettik, (küllün min indi rabbinâ) hepsi Rabbimiz tarafından indirilmiştir, vardır bir hikmeti. Belki ben anlayamam ama, ilerideki asırlara hitab ediyordur, belki başka ârif kullarına hitab ediyordur.' diye iman eder. Ama içine dalıp da, ileri geri konuşup, dinî bakımdan hatalı duruma düşmez." (Âl-i İmran: 7) Hakiki alimler böyle

çekinir. Ötekiler, kalblerinde hastalık, eğrilik olanlar dalarlar.

Şimdi, müteşabih ayetlerin karşısında duruyor. Yâni ne demek (*elif lâm mim*), ne demek (*kâf hâ yâ ayn sâd*)... Bazı böyle ayetler var.

Diyor ki: “İşte böyle insanın gönlünde bu nur hasıl oldu mu, nâsih ayetleri, nâsih ahkâmı, müteşâbih ayetleri anlama kabiliyeti gelir.” Çünkü hakkı batıldan da ayırt ediyor, Allah o nuru veriyor, ondan sonra öteki esrarı da onunla anlaması mümkün oluyor.

قُلْتُ هَذِهِ صِفَةٌ أَوْلِيَاءِ رَبِّ الْعَالَمِينَ قَالَ أَسْتَغْفِرُ

اللَّهُ صَدَقَ عَيْسَى بْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ قَالَ لَا

تَضَعُوا الْحِكْمَةَ عِنْدَ غَيْرِ أَهْلِهَا فَتُضَيَّعُوهَا وَلَا

تَمْنَعُوهَا أَهْلِهَا فَتَظْلِمُوهَا

(Kultü: Hâzihî sıfatü evliyâi'llâhi rabbi'l-âlemîn) Onun üzerine İbrâhim ibn-i Edhem demiş ki: “Bu, alemlerin Rabbi Allah’ın evliyasının vasfıdır bu, evliyâullahın sıfatıdır bu.” Yâni müteşabih ayetleri anlamak, hakkı batıldan ayırmak, öyle eşyanın içi yüzünü, perde arkasını, bâtınını anlamak evliyaullahın işidir.” deyince, (kâle: Estağfiru'llâh!..) cevap veren şahıs diyor ki:

“—Tevbe yâ Rabbi, estağfirullah!.. (Sadaka İse'bnü meryem) “Meryem’in oğlu İsa AS doğru

söylemiştir. (Hîne kâle: Lâ tadau'l- hikmete inde gayri ehlihâ.) ‘Hikmeti anlamayacak liyâkatsiz insanlara söylemeyin!’ diye söylerken ne güzel söylemiş, fesübhâna’llâh!” diyor. Yâni onun bu sözüne karşılık böyle söylüyor. Anlatacağım ne demek istediğini.

(Fetudayyiûhâ) “Sonra verilen hikmetin mânâsını kavrayamaz, ehemmiyetini kavrayamaz, sözü olmadık yerde söylerler, zâyi ederler, yâni harcarlar. (Ve lâ temneûhâ) Hikmeti ehlinden de esirgemeyin, vermezlik etmeyin ona, yâni verin; (fetazlimûhâ) vermezseniz, onlara zulmetmiş olursunuz.”

Yâni, “Anlayışlı, kavrayışlı, hikmeti hazmedebilecek insana verin, hazmedemeyecek insana vermeyin! Hazmedemeyecek olan onu ziyan eder, yazık eder ona... Hazmedebilecek olandan da esirgemeyin; bu sefer ‘Niye esirgedin, bu lâyıktı buna, zavallıyı mahrum ettin?’ diye bu sefer o kimseye zulmetmiş olursunuz.” demişti. Hazret-i İsa AS’dan böyle bir rivâyet var.

“İlmi nâehline vermeyin, ilme yazık edersiniz; ehlinden esirgemeyin, o zâta yazık edersiniz.” diyor. İlim öyle herkese verilmez, ama ehlinden de esirgenmez.

“Bu evliyaullahın sıfatıdır.” deyince; “Fesübhâna’llâh, amma anlayışsızmışsın yâ, işte biz zaten evliyaullahı anlatıyoruz demek istiyor.

Yâni, “İlmi nâehline vermemek lâzımmış, sen de nâehil misin yoksa?” diye yavaşça abasının

altından sopasını gösteriyor İbrâhim ibn-i Edhem'e...

Tabii onların yanında, yâni büyüklerin yanında insanın sözüne, işine çok dikkat etmesi lâzım! Sinirleniveriyorlar bak. Anlayacaksın, tamam, işte sana evliyalığı anlatıyor zaten. Seni evliya yapmaya gelmişler yanına; ikisi birbirlerine soru sorarak, sana:

“—Sabretmek lâzım, herkesin yapamadığı şeyi yapmak lâzım, insanın o zaman kalbinde bir nur olur, o nur sayesinde hakkı batıldan ayırır.” diyorlar.

Sen de, “Bu evliyauallahın sıfatı!” diyorsun. E onu anlatıyor ya zaten, “*Fesübhâna'llah*” diye onu söylüyor yâni.

d. Allah Dostlarını Kızdırmaktan Sakın!

فَبَصَّبْتُ إِلَيْهِ وَطَلَبْتُ إِلَيْهِ وَطَلَبَ مَعِيَ أَصْحَابُهُ
إِلَيْهِ فَقَالَ عِنْدَ ذَلِكَ يَا غَلَامُ إِيَّاكَ إِذَا صَحِبْتَ
الْأَخْيَارَ أَوْ حَدَّثْتَ الْأَبْرَارَ أَنْ تَغْضِبَهُمْ
عَلَيْكَ فَإِنَّ اللَّهَ يَغْضَبُ لِغَضَبِهِمْ

(Febasbastü ileyhi) O da onun üzerine yalvarmış yakarmış biraz. Basbasa-tabasbus; yâni affet, hata ettim, kusur ettim filan diye epeyce bir dil dökmek zorunda kalmış yâni. O öyle “*Fesübhâna'llah, estağfiru'llah*” deyince yâni yalvarmış biraz. (Talebtü ileyhi) ve affetmesini diledim, (ve talebe maiye

ashàbuhû ileyhi) ve yanındaki insanlar da hadi affet filan diye onlar da rica etmişler.”

Yâni, bak bir “Bu evliyaullahın sıfatıdır.” dedi diye, bayağı bir varta geçirdi. Kendisi yalvarıyor, affet diyor, etrafındakiler de “Hadi bu genci affet!” diyor. “Bir daha yapmaz!” filan gibilerinden onlar da İbrâhim ibn-i Edhem için ondan talebde bulunuyorlar.

(Fekàle inde zâlike) “Bunun üzerine dedi ki: (Yâ gulâm) ‘Ey çocuk, ey evlat, ey yavru!’ Gulâm köle demek, veya çocuk demek. (İyyâke izâ sahibte’l-ahyâre ev hâdeste’l-ebrâre en tuğdibehüm aleyke) “Hayırlı insanlarla bir arada bulunduğu zaman, onların meclislerine geldiğin zaman, veyahut Allah’ın iyi kullarıyla konuştuğun zaman onları kızdırmaktan çok sakın ha!..” demiş. Yâni, “Edebe riâyet et, bu sefer seni affettim ama bu sana ders olsun, öyle Allah’ın iyi kullarını kızdırmamaya dikkat et!” demiş, nasihat etmiş.

Neden?.. (Feinna’llàhe yağdabu li-gadabihim.) “Çünkü, onların kızgınlığından dolayı Allah da kızar.” Çünkü, Allah evliyasını kızdırana kızar, evliyasının gönlünü hoş edeni sever.

Evliyasını üzene, ona karşı gelene diyor ki:

مَنْ أذَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ اسْتَحَلَّ مُحَارَبَتِي

(حم.ع. طس. كرق. والحكيم عن عائشة)

(Men âzâ lî veliyyen, fekadi'stehalle muhàrabetî)¹ “Kim benim bir velîmi, sevgili kulumu ezâlandırırsa; (fekad istehalle muhàrabetî) benimle harbi helâl hale getirmiş olur, benimle harb etmeyi başlatmış olur. Ben ona savaş açarım!” diyor Allah-u Teâlâ Hazretleri, hadis-i şerifte. Yâni, sevgili kulu gazablandı mı, onu kim gazablandırmış, kızdırmışsa, Allah o kızdırana kızar. Çünkü sevgili kulu, onu seviyor. “Vay sen benim evliyamdan bir sevgili kulumu kızdırdın!” diye gazab eder.

“Onun için, sen böyle iyilerle, hayırlılarla sohbet ettiğin zaman, meclislerine geldiğin zaman, onlarla konuştuğun zaman, onları kızdırmamaya dikkat et! (Ve yerdà li-rıdâhum) Ve onlar razı olunca, Allah da razı olur.” Kızınca Allah da kızar, razı olunca Allah da razı olur.

(Ve zâlike) “Ve bu, (enne'l-hükemâe hümü'l-ulemâ') çünkü hikmet sahibi kimseler, alimlerdir. Ayetlerde bahsedilen alim dediğimiz kimselerdir.

(Ve hümü'r-râdûne ani'llâhi azze ve celle) Onlar Allah'tan razı, kaderine razı olan kimselerdir. (İzâ sahate'n- nâsu) İnsanlar Allah'ın kaderine âsî geldiği zaman, kabul etmediği zaman, bunlar razı gelenlerdir; (ve hüm cülesâu'llâhi

¹ Buhârî, *Sahîh*, c.V, s.2384, no:6137; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.58, no:347; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.219, no:20769; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.4; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.XXVI, s.96; Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, c.IV, s.1463, no:1158; Ebû Hüreyre RA'dan.

gaden) ve onlar yarın Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin huzur-u ilâhisinde onun meclisine erecekler, o şerefe nail olacak kimselerdir. (Ba'de'n-nebiyyîne ve's-sıddîkîn) Yâni, peygamber-lerden ve sıddîklerden sonra, o şerefli huzûr-u ilâhîye erme şerefine erecekler bunlar. Onun için onları kızdırma!" diye nasihat ediyor.

Halbuki, bize göre çok hafif bir şey söyledi ama, dilini tutmasını bilecek insan, sözüne ihtimam edecek.

يَا غَلَامُ احْفَظْ عَنِّي وَاعْقِلْ وَاحْتَمِلْ وَلَا تَعْجَلْ فَإِنَّ
التَّائِبِي مَعَهُ الْحُلْمَ وَالْحَيَاءُ وَإِنَّ السَّفَهَ مَعَهُ الْخُرْقُ
وَالشُّؤْمُ قَالَ فَسَأَلْتُ عَيْنَايَ وَقُلْتُ وَاللَّهِ مَا حَمَلَنِي
عَلَى مُفَارَقَةِ أَبِي وَوَيَّ وَالْخُرُوجِ مِنْ مَالٍ إِلَّا حُبُّ
الْأَثَرَةِ لِلَّهِ وَمَعَ ذَلِكَ الزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا وَالرَّغْبَةُ فِي
جَوَارِ اللَّهِ تَعَالَى

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.256, no:26236; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IX, s.139, no:9352; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.327, no:1457; İbn-i Ebi'd-Dünyâ, *el-Evliyâ'*, c.I, s.23, no:45; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXVII, s.277, no:7490; Hz. Aîşe RA'dan.

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XII, s.520, no:7087; Hz. Meymûne RA'dan.
Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XII, s.145, no:12719; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.168, no:4445; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.403, no:1157; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.II, s.513, no:3498; Münâvî, *el-Ehâdîsü'l-Kudsiyye*, c.I, s.62, no:137; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XV, s.72, no:15003.

(Yâ gulâm! İhfaz annî va'kıl) “Şimdi benim söyleyeceklerimi ezberle, aklına iyice yerleştir! (Va'htemil) bu vazifeleri yüklen, (ve lâ ta'cel) acele de etme! Yâni, sözlerimi dinlerken de fazla öyle telaş ve acele de gösterme! (Feinne't-teenniye meahû'l-hilmü ve'l-hayâu, ve inne's-sefehe meahu'l-hurku ve's-şu'mu.) Çünkü sakın ve teennî ile hareket etmek, onun yanında halim selimlik ve utanmak vardır. Halimlik ve hayâ duygusu olur. Böyle şuarsuz ve beyinsizce, aptalca hareketin yanında da insanda uğursuzluk ve hayâ perdesinde yırtıklık olur. Onun için teenni ile hareket et, yavaş yavaş dinle!” diye nasihat ediyor.

(Kâle: Fesâlet aynâye) Şimdi bu sözler üzerine İbrahim ibn-i Edhem Hazretleri'nin gözlerinden yaşlar boşanmış. (Fesâlet aynâye) “Gözlerim yaşlandı, ağlamaya başladım.” demek istiyor. (Ve kultü) “Ve dedim ki:

(Va'llâhi mâ hamelenî alâ müfâreketi ebeveyye ve'l-hurûci min mâli illâ hubbû'l-esereti li'llâh.) “Yemin olsun ki anam ve babamdan ayrılmaya ve malımdan mülkümden vazgeçmeye, beni Allah'ın yoluna girme arzusundan başka bir şey sevk etmemiştir. Bu yolu sevdiğimden ben bütün imkânları teptim, anamdan babamdan ayrıldım, maldan mülkten geçtim.” diye ağlayarak böyle söylemiş.

(Ve mea zâlike ez-zühdü fî'd-dünya) “Bununla beraber, dünyaya da metelik vermeme duygusu içimde var, dünyayı gözüm görmüyor. (Ve'r-rağbetü fî civâri'llâhi teâlâ) Allah'ın huzurundaki, cennetindeki nimetlere de

rağbetim var, dünyaya metelik vermiyorum, ondan böyle şey yaptım.” diye ağlamış.

فَقَالَ إِيَّاكَ وَالْبُخْلَ قُلْتُ مَا الْبُخْلُ فَقَالَ أَمَّا
الْبُخْلُ عِنْدَ أَهْلِ الدُّنْيَا فَهُوَ أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ
بَخِيلًا بِمَالِهِ وَأَمَّا الَّذِي عِنْدَ أَهْلِ الْآخِرَةِ فَهُوَ
الَّذِي يَبْخُلُ بِنَفْسِهِ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى

(Fekàle: İyyâke ve'l-buhle) O mübarek yine devam ediyor nasihate: “Sakın cimri olma!

(Kültü: Ve me'l-buhl?) Sordum ki: Nedir cimrilikten kasdın?.. Buhlden, bahillikten kasdın nedir?”

(Fekàle: Emme'l-buhlü inde ehli'd-dünyâ) “Ehl-i dünyanın nazarında bahillik, cimrilik, (hüve en yekûne racülü bahîlen bi- mâlihî) adamın malını vermekte cimrilik etmesidir.” Ehl-i dünyanın yanında, cimrilik deyince anlaşılan budur. Yâni parası var, pulu var, malı var; vermiyor. Cimrilik bu.

(Ve emme'llezî inde ehli'l-âhireh) “Ama ahiret ehli, evliyaullah nazarındaki bahillik, cimrilik nedir? (Hüve'llezî yebhalü bi-nefsihî ani'llâhi teâlâ) Nefsi ile Allah'a ibadet etmekten tembelleniyor, cimrileşiyor yâni. Nefsini Allah yoluna vermekten cimrilik ediyor.” Ötekisi mal, berikisi nefsini Allah'ın hizmetine verecek, nefsini fedâ etmeye râzı olacak. Böyle yapmıyorsa, cimri...

Yâni dünya ehli nazarında cimri, bahil; malını vermeyen demek. Ahiret ehli nazarında cimri; canını vermeyen demek. Canını bu hizmete tahsis etmeyen, vermek gerektiği zaman vermeyen demek... Yâni, canını verecek gibi olacak diye tarif etmiş, evliyaullah nazarında bahillik cimrilik nedir diye.

أَلَا وَانَّ الْعَبْدَ إِذَا جَادَ بِنَفْسِهِ لِلَّهِ أُوْرِثَ قَلْبَهُ
الْهُدَى وَالتُّقَى وَأُعْطِيَ السَّكِينَةَ وَالْوَقَارَ وَالْعِلْمَ
الرَّاجِحَ وَالْعَقْلَ الْكَامِلَ وَمَعَ ذَلِكَ تَفْتَحُ لَهُ أَبْوَابُ
السَّمَاءِ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَى أَبْوَابِهَا بِقَلْبِهِ
كَيْفَ تَفْتَحُ وَإِنْ كَانَ فِي طَرِيقِ الدُّنْيَا مَطْرُوحًا

(Elâ ve inne'l-abde izâ câde bi-nefsihi li'llâhi)
“Bak gözünü aç, dikkat et ki, kul Allah için
nefsini fedâ etmeyi, nefsini cömertçe sunmayı
güzel yaptığı zaman, (ûrise kalbühû'lhüdâ ve't-
tükà) onun gönlüne hidayet ve takvâ gelir. (Ve
u'tiye's-sekînete ve'l- vakàr) Kendisine sekînet
ve vakar ihsân olunur, sakin, vakûr bir insan
haline gelir. (Ve'l-ilme'r-râcih, ve'l-akle'l-
kâmil) Yâni tercih edici bir ilim ve kâmil bir
akıl kendisine ihsân olunur.” Yâni ilim verilir,
akıl verilir, sekînet verilir, vakar verilir, takvâ
verilir, hidayet verilir, böyle canını verecek bir
cömertlik gösterdiği zaman...

(Ve mea zâlike) “Bununla beraber, (tüftehû lehû
ebvâbü's- semâ') onun için semanın kapıları

açılır. (Ve hüve yenzuru ilâ ebvâbihâ bi-kalbihî keyfe teftah) Ve o gönlüyle o kapıların nasıl açıldığına bakar, seyreder. Semânın kapıları açılıyor diye seyreder. (Ve in kâne fî tarîki'd-dünyâ matrûhâ) Eğer dünya yolunda atılmış bile olsa gönlüyle semânın kapılarının açıldığını seyreder.” Yâni dünyalıkla bile meşgul oluyor olsa, nefsini böyle bu cömertlikle Allah yoluna verebilmişse gene böyle mânevîyâtı açık olur, gönül gözü açık olur, bunları şey yapar.”

Meselâ; Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz zengindi, Osmân-ı Zinnûreyn Efendimiz zengindi. Yâni dünyalık bu işe mâni değil. Ama gönlünde o cömertlik olduğu zaman o zaman artık şunlar şunlar kendisine verilir ve gökyüzüne bakar, göğün kapılarının açıldığını görür, isterse dünyalığın içine atılmış bile olsa... Yâni, gark olmuş bile olsa demek istiyor. Allâhu a'lem...

فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ إِضْرِبْهُ فَأَوْجِعْهُ فَإِنَّا
نَرَاهُ غُلَامًا قَدْ وَفَّقَ لِرِوَايَةِ اللَّهِ تَعَالَى قَالَ
فَتَعَجَّبَ الشَّيْخُ مِنْ قَوْلِ أَصْحَابِهِ قَدْ وَفَّقَ لِرِوَايَةِ
اللَّهِ تَعَالَى

(Fekâle lehû racülün min ashâbihî) Şimdi bu nasihatleri veren kimseye, onun yanındaki arkadaşlarından birisi dedi ki: (Idribhu feevci'hu) “Döğ şu çocuğu ve canını yak, acıt! Vur şuna ve acıt! (Feinnâ nerâhu gulâmen kad vuffike li-vilâyeti'llahi teâlâ) Çünkü biz onu Allah'ın evliyalığına layık, muvaffak olacak bir kimse olarak gördük. Vur ve acıt!”

Fesübhàna'llàh... Öyle demiş. (Kàle fe teaccebe'sş-şeyhu min kavli ashâbihî) "Nasihat veren şahıs, arkadaşlarının 'Döğ şunu ve canını yak!' demesine şaşırды. (Kad vuffike li-vilâyeti'llâhi teâlâ) 'Allah'ın evliyalığına muvaffak kılınmıştır, ihsan kılınmıştır.' sözüne hayret etti ve şaşırды."

فَقَالَ لِي يَا غُلَامُ أَمَا إِنَّكَ سَتَصْحَبُ الْأَخْيَارَ فَكُنْ
لَهُمْ أَرْضًا يَطْأُونَ عَلَيْكَ وَإِنْ ضَرَبُوكَ وَشَتَمُوكَ
وَطَرَدُوكَ وَاسْمَعُوكَ الْقَبِيحَ فَإِذَا فَعَلُوا بِكَ ذَلِكَ
فَفَكِّرْ فِي نَفْسِكَ مَنْ أَيْنَ أُوتِيَتْ فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ

ذَلِكَ يُؤَيِّدُكَ اللَّهُ بِنَصْرِهِ وَيَقْبَلُ بِقُلُوبِهِمْ عَلَيْكَ

(Fekàle lî: Yâ gulâm!) "Bana dedi ki" diyor İbrâhim ibn-i Edhem, "Ey evlât, ey çocuk! (Emmâ inneke seteshabü'l-ahyâr) Sen, çok hayırlı insanların meclislerine gideceksin, onlarla tanışacaksın. (Fekün lehüm ardan yetaûne aleyke) Sen onların meclisine varacaksın, o hayırlı evliyaların meclisine filan gideceksin ama; sen onlar için toprak ol, çiğnedikleri toprak ol! Basıp geçseler bile üzerinden, o kadar mütevazı ol! (Ve in darabûke ve şetemûke ve taradûke) Seni dövseler de, sana sövseler de, seni kovsalar da, (ve esmeûke'l-kabîh) ağır söz söylese de..."

Yâni, "Sen hayırlı kimselere ahbap olacaksın, meclislerine gireceksin, onlarla konuşmaların olacak. Eğer onlar seni dövseler de, sövseler

de, kovsalar da, kötü söz söylemeler de, sen onlara toprak ol, çiğnesinler seni... Yâni, karşılık verme!” demek istiyor.

(Feizâ fealû bike zâlike) “O evliyâullah sana bunları, şunu bunu yaptıkları zaman, (fefekkir fî nefsik: Min eyne ûtîte?) kendi kendine düşün ki: Sen nereden getirildin, bu sana nereden geliyor?..” Yâni, “Allah yaptırtıyor. Kader Allah’ın takdiri, oradan oluyor.” diye düşün.

(Feinneke izâ fealte zâlike yüeyyidüka’llâhu bi-nasrihî) “Böyle düşünür, böyle yaparsan, Allah seni nusretiyle te’yid ve takviye eder. (Ve yukbelü bi-kulûbihim aleyke) Onların kalplerini sana döndürür, sana teveccüh ettirir.”

وَاعْلَمَنَّ أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا قَلَاهُ الْأَخْيَارِ وَاجْتَنَبَ
صُحْبَتَهُ الْوَرَعُونَ وَابْغَضَهُ الزَّاهِدُونَ فَإِنَّ ذَلِكَ
إِسْتِعْتَابٌ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى

(Va’lem enne’l-abde izâ kalâhu’l-ahyâr) “Ve şunu da bil ki hayırlı, evliyaullah kimseler bir kula darılırlarsa, (ve’ctenebe suhbetehü’l-veriûn) takvâ ehli insanlar da onunla sohbet etmekten ictinâb ederler, (ve ebgadahü’z-zâhidûn) ve zâhidler de ona buğz ederler. Yâni en yüksek evliya artık öyle bir şey yaptı mı, o zaman ötekiler de sırayla kesiliyorlar. (Feinne zâlike isti’tâbu mina’llâhi teâlâ) İşte bu da Allah’ın böyle bir isti’tâbıdır, cezasıdır.”

Burada bırakalım. Her halde zaman tamam oldu. Çünkü devam edecek. Bir başka kesecek

yer bulamayacağız. Önümüzdeki hafta veya önümüzdeki ders, Allah'ın nasib etmesiyle devam edelim!..

Yâni, onlara karşı mütevazî olacak; olmazsa, eğer hayırlıları darıltırsa bir insan, başı derde girecek diye kaldı. Oradan itibaren öbür tarafını, önümüzdeki haftalar anlamağa, anlatmağa çalışalım!..

Allah hepinizden râzî olsun...

Şimdi yatsı namazını kılalım! Yatsı namazından sonra zikir yapıp dağılıyoruz. Yalnız bazı sorular geldi. İki adet hatm-i şerif var, duasını yaparız hatm-i hâcegândan sonra...

e. Sorular

Birisi soruyor ki:

1. Müslüman ve mütesettire hanımlar çarşı pazarlara çıkıyorlar, alışveriş yapıyorlar, kalabalık belediye otobüslerine biniyorlar. Öyleyse beylerinin arkadaşları olan müslüman misafirlere “Hoş geldiniz!” falan diyebilirler mi?

Tabii, artık surda bir gedik açıldı mı, arkası devam ediyor. Çarşı pazara çıkmayacaktı, kalabalık yerlere gitmeyecekti, başkası değmeyecekti vücuduna... Bunların hepsi doğru olmayan şeyler. Çarşı pazara beyler çıksın!.. Yâni bir kadının çoluğu çocuğu yok mu, kocası yok mu, kardeşi yok mu çarşı pazara çıkacak?.. Evin hanımı çıkmaması lâzım. Çıkıyorsa hatadır, hata işlemiştir. Kadınlara çarşıya pazara

çıkılmalarını tavsiye ederiz. Otobüslere binmemelerini tavsiye ederiz, beyleriyle gezmelerini tavsiye ederiz.

Eve gelen misafirleri beyler ağırlarsa ağırlarlar. Ama çok yakını olursa, tesettürü de örtülü olmak şartıyla, akrabadan ve yakınlarından olanlara, “Hoş geldiniz!” diyebilir.

Birisi de bir tasavvufî soru yöneltmiş ki:

2. Ben Güneydoğu Anadolu’da bir zâta intisablıyım. Onun bağlı olduğu birinci şeyh, ondan sonraki şeyh ve ondan sonraki şeyhe ben tevbe alırken, o vefat etmiş zâta bağladılar beni. Yâni onu kendime şeyh kabul ettim dedirttiler.

Ona rabıta yapmamız istendi. Bir arkadaş da: “Üç mürşid önceki şeyh nasıl senin şeyhin oluyor, sen onu görmemişsin?..” diye söyledi. Bu husus nedir?

Muhterem kardeşlerim! Tabii mühim bir soru sordu. Müridin mürşide bağlanması hayatında ondan istifade etmesi, ilim öğrenmesi, ona ittiba etmesi içindir. Ve tabii ittiba edilecek şahsın da mürşid-i kâmil olması lâzımdır. Yâni kâmil olmayınca olmaz. Kâmil olmayan kimseler ancak vekâleten, hocası demiştir ki: “Orada tarif ediver benim nâmıma.” Onun nâmına tarif ediyordur. Onun için hocamız falancadır, sen ona bağlan, bana vekâlet verdi, ona bağlanıyorsun demiş olabilir.

Kadınların durumu da böyledir. Meselâ bir şeyh efendi, münasip gördüğü bir iyi hanım ihvâna: “Sen benim nâmıma bunlara ders tarif ediver.” der ama kadından şeyh olmaz. O şeyhin adına onu tarif eder.

Bazıları doğrudan doğruya kendine rabıta yaptıramaz ve kendisine mürid alamaz, ancak bir vekâlet dolayısıyla bir tarif ve giriş merasimini yapmış oluyor. Onun için onlar falanca zâta bağlanıyorsun derler.

Tabii aslolan yaşayan bir şeyhe bağlanmaktır. Çünkü ondan istifade edecek, sohbetinden istifade edecek, meselesini söyleyecek, problemini çözecektir.

Tabii evliyaullahın, büyüklerinin vefat ettikten sonra da tasarrufâtı vardır. Onların tasarrufâtı vardır ama, yaşayan bir şeyhe bağlanması da şarttır. Kendisini nâkıs gördüğünden, şeyhinin şeyhinin şeyhine bağlamış oluyor bu kişi. Tabii, o zât-ı muhteremin mübarekliğinden istifade eder.

Bizim Hocamız Rh.A: “Ben aciz kardeşinizi Halid-i Bağdâdî Hazretleri’yle beraber düşünürsünüz.” diye söylerdi. Bu da sevgiden ve saygıdan ve bağlılıktandı ama, kendisini gene söylerdi.

Her halde burada bir yanlış anlama var; ya o zâtların tevâzuu fazla, ya kendilerinin çok geniş bir şeyi olmadığından böyle yapıyorlar.

Normal olan Őekil, yaşayan zâta bağlanmasıdır. Zaten eğer yaŐamayan bir kimseye bağlanmak esas olsaydı, yaşayan önemli olmasaydı, bağlanacaksa Peygamber Efendimiz'e bağlanırdı, başka aracıya hacet kalmazdı.

Şimdi tabii, mürşid-i kâmiller dünyanın her zamanında, her devrinde eksik olmaz, vardır muhakkak da, vazifeliler vazifeli oluyor. Fakat o kemâlât kendisinde olmayınca, kendisine rabıta yaptırmıyorlar. Fakat her hâl ü kâr'da Allah samîmî müride feyzini verir.

Allah yardımcımız olsun... *Es-selâmü aleyküm!*

Ezan okuyun, namaza duralım!...

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŐAN

02. 05. 1992 - İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

